

A GÖDÖLLŐI PLATÁNFASOR TERMÉSZETI ÉRTÉK FELMÉRÉSE

ALMÁSI Barnabás, DEMETER András, HOLLÓSI Aranka, MAJOR Borbála, MARTON Krisztina,
MERZA Péter, MOLNÁR Levente, NAGY Enikő, PISZKER Zoltán, POLLER Emese Fanni,
SARLÓS Dávid, URSU Dorottya, VINCZE Tamara

Szent István Egyetem, Természetvédelmi és Tájgazdálkodási Intézet, Természetvédelmi-mérnök Szak
2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1.

Kulcsszavak: vonalas természeti értékek, fasorok, természetvédelem, védett természeti érték, helyi jelentőségű természeti érték

Összefoglaló: A gödöllői platánfasor helyi jelentőségű természetvédelmi értéknek minősül. Hazánkban 2013 elején 2012 helyi jelentőségű természetvédelmi érték és terület létezett. Ezek fontos szerepet töltenek be a hazai védett természeti területek és értékek hálózatában. A helyi jelentőségű természeti értékek gyakori jellemzője, hogy kevés információval rendelkezünk róluk. Ezért gondoltunk arra, hogy felmérjük a gödöllői Isaszegi úton található platánfasort. A felmérés során 140, 150 és 160 cm magasságban lemértük a fák kerületét és átmérőjét, valamint a fák közötti távolságot a föld felszínén és mellmagasságban egyaránt. A fák kerülete 152 és 368,3 cm, míg mellmagassági törzsátmérője 48,4 és 117,3 cm között változik. A fák földfelszíni távolsága 655 és 1500 cm, mellmagassági távolsága pedig 590 és 1450 cm között változik.

Bevezetés

Cikkünkben a gödöllői platánfasorral foglalkozunk, amely helyi jelentőségű természetvédelmi értéknek minősül (1. ábra).

1. ábra A Gödöllői platánfasor helyi jelentőségű természetvédelmi érték
Figure 2. The sycamore tree row of Gödöllő, a locally protected nature conservation value

A helyi jelentőségű védett területek védetté nyilvánítását a 1996. évi LIII. törvény (Tvt) szabályozza. Kétféle típusa van: a természetvédelmi terület, és a természeti emlék. A Tvt. 28. § (4) és (5) bekezdései alapján természetvédelmi területnek minősül az ország olyan jellegzetes és különleges természeti értékben gazdag, kisebb összefüggő területe, amelynek rendeltetése, hogy egy vagy több természeti értéket illetve ezek összefüggő rendszerét védje, illetve természeti emlékeknek minősül egy különlegesen jelentős egye-

di természeti érték vagy képződmény, és annak védelmét szolgáló terület (HTTP1). Ilyen szintű védetté nyilvánításokra 1971 óta kerül sor, amelyet bárki javasolhat, szakmai előkészítéséért a települési jegyző, Budapesten pedig a főjegyző a felelős. Ezáltal jogilag védik a fákat, táblát helyeznek ki, és büntetést szabnak károkozás esetén (GYURÁKI 2011).

Magyarországon a 2013. január 15-i állapot szerint, 2012 darab helyi jelentőségű védett természeti terület található. Ezek fontos szerepet töltenek be a hazai védett természeti területek és értékek hálózatában, valamint a fontos tájképi értékek közé is besorolhatjuk őket. A természeti értékek a városi és az mezőgazdasági (tehát az ember által befolyásolt) területeken is előfordulnak, és sokkal nagyobb veszélynek vannak kitéve. CENTERI et al. (2012) az urbanizáció és a természetvédelem kapcsolatát vizsgálták, felhívták az urbanizációval kapcsolatos természetvédelmi problémákra a figyelmet. GELENCSÉR et al. (2012) az agrártájakkal kapcsolatban hívják fel a figyelmet az értékek eltűnésének veszélyeire. Egyre több európai helyszínen probléma ez (TOMA et al. 2010).

A 2012 helyi jelentőségű védett természeti területből Pest megyében 277 darab, Gödöllőn pedig 6 darab, amelyek név szerint a következők: Erzsébet Park I., Gödöllői arborétum, Erzsébet park II., Gödöllői-platánfák, Kisállat Tenyésztési Kutatóintézet parkja, SZIE MKK Növénytani és Ökofiziológiai Intézetének Botanikus kertje (HTTP2).

A felsoroltak közül 2013.10.08-án a gödöllői Szent István Egyetem Természetvédelmi mérnök MSc-s hallgatóként, a „Magyarország és Európa védett területei” című tárgy keretében az Isaszegi úton lévő 21 darab közönséges platánfát (*Platanus hybrida*) mértük fel. A platánfák 0,1 hektáron helyezkednek el, és 2005 óta élveznek védeltséget (HTTP3).

A faszorokra vonatkozó irodalmak közül több olyan van, amely a mezőgazdasági területeken elhelyezkedő vonalas létesítmények között foglalkozik a faszorokkal is (IHSE 1995, GENELETTI 2007), mint a biodiverzitás egyik letéteményese az agrártájban.

A *Platanus* nemzetség tagjai ősi, természetes fák. Kérgük kisebb-nagyobb lemezekben leváló, emiatt törzsük foltos vagy márványozott. Széles leveleik tenyeresen karéjosak, virágaik gömbös fejcskékből nyílnak. Gömb alakú terméságazatukban a makkocskákat szőrök övezik, melyek repítőkészülékként szolgálnak. A közönséges vagy juharlevelű platán termőhelyi igényeit tekintve melegigényes faj, a hosszabb nyári szárazságot is elviseli (GENCSI-VANCSURA 1997). Régebben patakpartok, árterek fája volt, mára azonban előszeretettel ültetik parkokba vagy sorfának. Gyors növekedésű fa, az 50–100 éves egyedek már hatalmas törzskerülettel bírnak.

A platánok közül számos matuzsálemi korú és méretű példányt találunk az országban. Az ország legnagyobb egyedeit Pápán, Peresznyén és Szabadbattyánban találjuk, ahol egyaránt 10 méterfeletti törzskerületi adatokat mérhetünk. 9 méteres mellmagassági (1,3 m) kerülettel rendelkezik még a körmendi és a kőszegi platán (PÓSFAI 2005). Pest megye legnagyobb platánfáját a Városligeti-tó mellett találjuk (714 cm). A fővárosban további óriások vannak még a margitszigeti zenélő szökőkút mellett (TAKÁCS 2013). Szintén nagy fák állnak még a megyében Fóton, valamint a ceglédi vasútállomáson. Gödöllő legnagyobb fája a máriabesnyői erdőben álló kocsányos tölgy (*Quercus robur*), 562 centiméteres kerülettel.

Anyag és módszer

A platánfasor Gödöllőn található, mely a Gödöllői-dombság kistáj része. A kistáj területe 510 km². Gödöllő a kistáj északi részén helyezkedik el, ahol a felső-pannóniai homok-agyagos, valamint folyóvízi üledék a jellemző. Az éghajlat mérsékelten hűvös és száraz. A napos órák száma valamivel kevesebb, mint 1950 egy évben. Az évi középhőmérséklet 9,5–9,7°C. Az éves csapadék 540–580 mm között van. Az átlagos szélesség 3 m/s körül alakul, az uralkodó szélirány ÉNy-i. A jellemző talaj a barnaföld, mely homokon képződött, ezért vízgazdálkodási tulajdonságai és humusztartalma is gyengébb.

2. ábra: A gödöllői platánfasor helyi jelentőségű természetvédelmi érték elhelyezkedése (Google Earth, 2013)
 Figure 2. The situation of the locally protected sycamore tree row of Gödöllő (Google Earth, 2013)

A platánfasor az Isaszegi úton található, a páratlan oldalon. A fasor a földhivatalnál az 1. házáznál kezdődik és a 7. házáznál található az utolsó példány. A keret melletti részen található nyeregtetős épület a Hajós Alfréd Általános Iskola sportcsarnoka. A képen jól látszik a fekete keretben (2. ábra), ahogy a fák koronája eltakarja az út nagy részét. A fák a járda és az úttest között helyezkednek el.

Megmértük a platánfák törzsének kerületét három különböző ponton, 140, 150 és 160 cm magasan. Ezen kívül megmértük még a fatörzsek közötti távolságot. A méréshez spárgát, vonalzót és mérő rudat használtunk. A rúddal mértük a megfelelő magasságot, míg a spárgával és a vonalzóval a törzs kerületét, valamint a távolságokat.

Ilyen jellegű állapotfelmérést platánfákon Gyuráki Péter, volt természetvédelmi-mérnök BSc-s hallgató is végzett, szakdolgozati témája keretében. Ő Egerben vizsgált meg 45 helyi jelentőségű védett fát, amely közül 7 darab volt platánfa. A fákat öt vizsgálati szempont (gyökérzet és termőhely, a törzs állapota, a korona állapota, az ápolás mértéke, az életképesség vizsgálata) alapján jellemezte, a felmérés eredményeinek vette az átlagát, és százalékos formában jellemezte azokat. Egy adatlapot készített, amely 6 részből tevődött össze: 1. Általános adatok a fáról 2. Értékelés (az előbb említett 5 szempont alapján), 3. Ábrák, 4. Szöveges értékelés a fáról, 5. Javaslatok, 6. Megjegyzés. Az elvégzett vizsgálatok alapján megállapítható volt, hogy a 7 darab fából mindegyik kezelést igényel, azonban kettő közülük fokozott kárveszélynek és balesetnek van kitéve (GYURÁKI 2011).

Eredmények

A felmérés során lemértük a törzsek kerületét és a fák közötti távolságot. A fák kerületének és átmérőjének átlagértékei az 1. táblázatban találhatók.

A felmért fa sorszáma	Kerület ¹ átlaga (cm)	Átmérő ² átlaga (cm)
1. fa	197,3	62,8
2. fa	279	88,9
3. fa	152	48,4
4. fa	368,3	117,3
5. fa	179	57
6. fa	261,3	89,6
7. fa	247,6	78,9
8. fa	344,3	109,7
9. fa	295,3	94,1
10. fa	330,6	105,3
11. fa	194,3	61,9
12. fa	254	80,9
13. fa	207,3	66
14. fa	360	114,7
15. fa	275	87,6
16. fa	306,6	97,7
17. fa	310	98,7
18. fa	230	73,3
19. fa	183,6	58,5
20. fa	306,3	97,6
21. fa	259,6	82,7

1. táblázat: A gödöllői platánfasorban előforduló fák kerületének és átmérőjének átlaga
Table 1. Mean perimeter¹ and diameter² of the examined trees in the sycamore tree line of Gödöllő

A fák közötti távolság adatait a 2. táblázatban láthatjuk. A mellmagasságban mérve a fák közötti átlagos távolság 6,99m. A 12. és 13. fa között ennek dupláját mértük, ami arra utalhat, hogy itt hiányzik egy fa. Ez azért fontos, mert a helyi rendeletben (http3) felhívják a figyelmet arra, hogy fontos a fasor állapotának fenntartása, a hiányzó fák pótlása: „Az esetleg pusztuló fák pótlása szükséges, megvalósítását célszerű mihamarabb elkezdeni”.

Vizsgált fák sorszáma	Mellmagasság (cm)
1–2. fa	650
2–3. fa	700
3–4. fa	590
4–5. fa	640
5–6. fa	655
6–7. fa	640
7–8. fa	655
8–9. fa	600
9–10. fa	655
10–11. fa	640
11–12. fa	635
12–13. fa	1450
13–14. fa	930
14–15. fa	635
15–16. fa	650
16–17. fa	625
17–18. fa	605
18–19. fa	710
19–20. fa	680
20–21. fa	645

2. táblázat: A gödöllői platánfasorban található fák közötti távolság
Table 2 Distance of the examined trees in the sycamore tree line of Gödöllő

Azt állapítottuk meg, hogy a fák viszonylag jó állapotban vannak, azonban tapasztaltunk a koronába belelógó villanypóznát, a kéregbe nyomott rajzszögeket, a földből kiemelkedő gyökereket, a törzsön fagylécut és korhadást is.

A helyi rendelet szerint (HTTP3) a fasor mellett tilos a parkolás: „Az Isaszegi út ezen szakaszán a fák alatt megállni és várakozni tilos.”. A közeli általános iskola miatt a parkolás tiltása nem életszerű (3. ábra).

3. ábra: A gödöllői platánfásor a fák között parkoló autókkal a Hajós Alfréd Általános Iskola előtt
 Figure 3. The sycamore tree row of Gödöllő with the cars parking in between the trees in front of the Alfréd Hajós Elementary School

A 3. ábrán láthatjuk, hogy nem csak várakoznak, hanem értelemszerűen itt is parkolnak az autók, hiszen az itt dolgozók és az iskolába sportolni érkező, nem itt tanuló diákok és felnőtteknek is ez a legkézenfekvőbb megoldás a parkolásra. Amennyiben ez valóban fontos, akkor ki kell alakítani alternatív parkolóhelyet, és szigorúan kell venni a tiltást. Látszólag ez jelentősen befolyásolja az általános iskoláskorúak biztonságát, hiszen ha az iskola előtti útszakaszon nem lehet megállni, akkor nekik minden alkalommal át kell kelniük a zebrán. Azt azonban tudni kell, hogy az iskolának vannak az iskolával átellenes oldalon is sportpályái, és a diákok napi rendszerességgel kelnek át az úton tanóra keretében is. Az alsó tagozatos, néhány utcával távolabbi épületből érkező diákoknak is több zebrán át kell kelniük, hogy ide érjenek. Ezen kívül az is fontos, hogy kevés a parkolásra alkalmas hely, így jelenleg is több, autóval érkező szülő és diák is csak a túloldalon tud megállni, így mindig akad, akinek át kell kelnie az úttesten. Összességében a parkolás szigorúbb tiltása nem feltétlenül jelent közlekedésbiztonság szempontjából problémát.

Irodalom

- CENTERI, Cs., GRÓNÁS, V., DEMÉNY, K., IDEI, Sz., PENKSZA, K., NAGY, A. 2012: Interrelation of Land Use Change, Nature Conservation and Urbanization in the Gödöllő Hillside, Hungary. In: Turunen, E., Koskinen, A. (eds) Urbanization and the global environment. NOVA Science Publisher, New York, p. 1–50.
- GELENCSÉR G, VONA M, CENTERI Cs. 2012: Loosing agricultural heritage in rural landscapes – a case study in Koppány Valley area, Hungary. *European Countryside* 4(2): 134–146.
- GENCSI L., VANCSURA R. 1997: Dendrológia. Mezőgazda Kiadó, Budapest. 194–198.
- GENELETI, D. 2007: An approach based on spatial multicriteria analysis to map the nature conservation value of agrivultura land. *Journal of Environmental Management* 83(82): 228–235.
- GYURÁKI P. 2011: Eger helyi jelentőségű védett fái. SZIE, MKK, KTI, TV BSc szakdolgozat, Gödöllő, p. 20., 22., 30.

- IHSE, M. 1995: Swedish agricultural landscapes – patterns and changes during the last 50 years, studied by aerial photos. *Landscape and Urban Planning*, 31: 21–37.
- PÓSFALY Gy. 2005: Magyarország legnagyobb fái – Dendrománia. Alexandra Kiadó, Budapest
- TAKÁCS M. 2013: Természeti kincsek a fővárosban – Budapest legnagyobb fái. In: Debreceni Fejlődés és Környezet Konferencia összefoglaló CD kiadványa. 2013.06.25–26. Debrecen, pp. 15.
- TOMA, E., ROTH, M. (EDS.), CENTERI, Cs., DOBROVODSKA, M., PRINTSMANN, A., RAGUŽ-LUČIĆ, E. 2010: Agricultural landscape history of 20th-century Eastern Europe. In: Pungetti, G. Kruse, A. (eds.) *European Culture expressed in Agricultural Landscapes. Perspectives from the Eucaland Project*. Palombi Editori, Rome, p. 105–108.

37/2004. ÉVI (XII. 20.) SZÁMÚ ÖNKORMÁNYZATI RENDELET 2004: Gödöllő város helyi jelentőségű természeti területeinek és értékeinek védetté nyilvánításáról és a természetvédelem helyi szabályairól (<http3>)

HTTP1: <http://www.termeszetvedelem.hu/helyi-jelentosegu-vedett-termeszeti-teruletek-kialakitasa>

HTTP2: <http://www.termeszetvedelem.hu/index.php?pg=pl&mode=search&nev=&tkv=&megye=13&telepu-les=889&vedszint=2&vedkateg=0&evszam=&orderby=nev&direction=asc&headers=50>

HTTP3: <http://kozadat.localinfo.hu/godollo/index.php?module=news&action=getfile&fid=177088>

SURVEYING THE LOCALLY PROTECTED TREE LINE OF GÖDÖLLŐ

B. ALMÁSI, A. DEMETER, A. HOLLÓSI, B. MAJOR, K. MARTON, P. MERZA, L. MOLNÁR,
E. NAGY, Z. PISZKER, E. F. POLLER, D. SARLÓS, D. URSU, T. VINCZE

Szent István University, Institute of Nature Conservation and Landscape Management,
Nature Conservation MSc
H-2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1., Hungary

Keywords: linear natural values, tree rows, nature conservation, protected natural values, natural values of local importance

The sycamore tree line of Gödöllő is considered as a protected natural value of local importance. There were 2012 locally protected nature conservation values and areas in 2013. These values and areas fulfill an important role in the network of Hungarian nature conservation areas. The general characteristic of these nature conservation values and areas of local importance is that we lack relevant information about them. This is why we thought that it would be useful to survey the line of sycamore trees on the Isaszeg Street of Gödöllő. During the survey we measured the perimeter and diameter of the trees and the distance between the trees at the height of the human chest. The perimeter of the tree varied between 152 and 368.3 cm while diameter varied between 48.4 and 117.3 cm. The distance between the trees were between 590 and 1450 cm.

